

УЛОГА НАСТАВНИКА У ВОЈНИМ ШКОЛАМА

— Осврт —

Чланком под горњм насловом¹⁾ покренуто је веома занимљиво и актуелно питање коме досада није посвећена одговарајућа пажња. Мисао писца чланка да „...није довољно да наставник одлично познаје свој предмет, већ је важно да то знање уме да пренесе на слушаоце...“ или како се обично каже „једно је знати, а друго је то знање умети пренети“, даје основни смисао улоге наставника уопште, па и наставника у војним школама. Те две компоненте, „знати“ и „умети пренети“, чине једну целину, чине наставника комплетним и погодним за то звање и успешну делатност на образовању и васпитању слушалаца.

У поменутом чланку прва компонента је само додирнута. По мом мишљењу ипак је требало нешто више о њој рећи. Наиме, познавање материје извесног предмета још увек није довољна гаранција за успешно извођење наставе. Потребно је широко познавање и суверено владање материјалом, познавање узрока и законитости, познавање историских, друштвено-политичких, материјалних, психичких и других фактора, који сваки на свој начин утичу у једном или другом смислу. Ово се посебно односи на војно-стручне предмете који у добром делу дају само начела, а примена тих начела редовно зависи од датих услова и околности. Поред тога, наставник треба међу првима да буде упознат са свим новинама које су у вези с његовим предметом и да на погодан начин и у потребном обиму информише слушаоце. Од наставника, нарочито оних из виших академија, требало би очекивати чак и нешто више — да раде на развоју свог предмета и на развоју војне мисли уопште.

Ово треба везати за други битан фактор у наставном процесу — за ауторитет наставника. Само наставник с наведеним знанственим квалитетима може рачунати с тим да ће претстављати ауторитет за своје слушаоце, а то се одражава на предмет у целини, за који се покушује веће интересовање и љубав код слушалаца. Наставник

¹⁾ Пуковник Ново Матуновић: *Улога наставника у војним школама*, „Војно дело“ бр. 10—11/56, стр. 83

мора бити спреман да увек да најпотпуније објашњење, уверљиво и поткрепљено чињеницама и примерима, објашњење које неће оставити места сумњи. Не буде ли у стању да то учини, а посебно ако се такав недостатак више пута понови, наставник губи поверење и љубав слушалаца, губи ауторитет, па и даљу могућност да предаје, јер се једном изгубљени ауторитет тешко поново задобија.

Друга страна наставничког звања условљена је солидним познавањем педагогије (посебно дидактике), психологије и методике одговарајућег предмета. О овом питању писац поменутог чланка даје више података, али, мислим, да оно очекује далеко ширу разраду да би било потпуно схваћено и да би се избегла евентуална погрешна схватања до којих може доћи.

Прво што, по моме мишљењу, треба имати у виду у образовно-васпитном раду у војним школама јесу квалитет и узраст слушалаца и специфичности образовно-васпитног рада. У великој већини војних школа (сем подофицирских) образовно-васпитни рад носи сва обележја рада са одраслима. То се посебно односи на више академије. Значи, образовно-васпитни рад у војним школама прелази у област педагогије одраслих (андрагогије или адултне педагогије). А то баш и чини основну потешкоћу, јер педагогија одраслих није довољно разрађена. То значи да је наставник упућен више на литературу која обрађује образовно-васпитни рад закључно са средњом школом, што врло често доводи до тога да се примењују форме и методи који не одговарају раду са одраслима.

Друга страна овог питања је специфичност наставног рада у војним школама као чисто стручним. Свакако да има места и потребе за научним уобличавањем образовно-васпитног рада у војним школама, што, изгледа, досада није довољно учињено. Постоји у извесној мери материјал који обрађује морално-политичко васпитање и извешан мањи број методика, али то претставља незнатан део онога што је потребно. Значи, намеће се потреба да се изради војна педагогија као целина, а с тим у вези да се обради и војна психологија. Оба ова уџбеника треба да постану основна за извођење наставе из тих области по војним школама и неопходни приручници сваком наставнику и уопште сваком старешини.

Ако се цео проблем посматра кроз ту призму, долази се до неоспорног закључка да, објективно, наставници војних школа за други део свога позива нису претходно припремљени у одговарајућој мери. Њихова педагошка припрема има више аматерски карактер, а мање карактер систематског образовања, што је последица објективних фактора: прво, потребе за наставницима задовољаване су и њихово уздизање вршено је на специфичан начин који је условљен општим послератним развојем и, друго, недостатак одговарајуће литературе био је и остаје основна сметња бољем и потпунијем постицању овога циља.

На решење питања недостатка литературе, које се јавља као централно, мислим да не би требало чекати. Услови су такви да би оно требало да се реши на основу сопствене праксе и искустава, а то значи да би требало да га реше сами наставници, односно школе — академије. Искуства наставника требало би средити и систематизовати у приручнике, који би првенствено били намењени унутрашњим потребама. Касније, они би послужили као солидна грађа за научну обраду и уобличење једног универзалног приручника или можда већ и уџбеника. Приручници би, а касније и уџбеник, послужили као основа за солидније педагошко образовање наставника путем семинара, а можда и краћих курсева.

За такво гледање у целини налазе се потврде у свакодневном животу, а и у поменутом чланку. На пример, писац чланка наводи као најважније методе које препоручује и за примену у војним школама: усмено излагање; рад са књигама и уџбеницима; самосталне радове; рад у лабораторији и кабинету. Већ први поглед открива да се ту заступа строго придржавање поставки постојећих педагогија за које смо рекли да третирају наставни рад закључно са средњом школом, а нису поменути наставни методи који чине суштину наставног рада у војним школама, и који су на пракси показали своју оправданост и целисходност, као: решавање задатака (по карти, на рељефу, на земљишту), ратне игре (по карти, на земљишту итд.) командантска путовања, вежбе са трупом, демонстрације, семинари и др. На тим методима почива настава стручних предмета, особито у вишим академијама, и они дају обележје војној настави уопште. То су све методи који потстичу активност слушалаца, јер почивају на дискусијама, анализама или искључиво на практичном раду. Коначно, ови методи највише одговарају узрасту слушалаца, њиховој претспреми и наставном циљу (спремају се или усавршавају војни руководиоци). Тиме се не негира потреба и могућност примене наставних метода наведених у чланку, већ се њихов круг само проширује методима веома погодним и већ усвојеним у војно-стручној настави, на којој је тежиште у наставним програмима војних школа.

На крају још неколико општих напомена.

Разграничење између „метода“ и „начина“ мислим нема много оправдања. Чини ми се да је такво подвајање прилично вештачко, јер по мом мишљењу „начин“ је садржан у „методу“, тј. истоветан је са њим.²⁾ У оквиру једног наставног часа или за обраду једне ме-

²⁾ „Дидактичке методе јесу најдјелотворнији начини, помоћу којих учитељ саопштава ученицима одређена знања, утврђује и провјерава та знања, развија вештине и навике, развија ученичке способности; начини, помоћу којих ученици изводе самосталне радове и стјечу способности самосталног рада“. — Опћа педагогија од Др. С. Патакија, издање Педагошко-књижевног збора, Загреб 1953 год. — стр. 201.

тодске (наставне) јединице један је од метода основни и он даје обележје часу. Остали методи (јер се врло ретко примењује само један метод) су помоћни и мислим да ту није реч о „начинима“ у оквиру једног одређеног метода, већ о посебним методима којима се основни метод допуњује.

Метод усменог излагања и у војним школама чини основу наставног рада и наставникове активности. Уосталом, и писац чланка је истог мишљења. Међутим, мислим да треба чинити разлику између усменог излагања као самосталног метода — предавања и усменог излагања као саставног дела других метода — објашњавања. Узрост слушалаца војних школа, а посебно оних из виших академија, као и њихова претспрема, такви су да предавање уступа место другим методима, који се заснивају на већој и свестранијој активности слушалаца. Опадањем значаја предавања расте значај оног другог вида усменог излагања — објашњавања, које обухвата сву говорну активност наставника изван предавања. Значи, објашњење не даје обележје одређеном методу већ га допуњава. Због тога, мислим, не може бити говора о „вербалном начину излагања“ када се примењује метод решавања задатака, и то ни у једној од фаза рада на решавању задатака. Увод, провера коју наставник врши и даље, читав рад закључно са крајњом анализом, све је засновано на конкретним подацима датим у задатку, на подацима који се добијају студијом карти, или земљишта или и једног и другог, на процени, анализама и закључцима у којима је активност слушалаца до максимума заступљена, а наставник руководи њиховим радом и усмерава га дајући одговарајуће закључке и судове о појединцима или о групи у целини.

Како овим освртом немам претензију да подробно разматрам набројане наставне методе у примени у војним школама, то се задржавам на учињеним напоменама уз један општи закључак да је и наведени чланак, који је послужио као основа за ова разматрања, само један доказ више о актуелности рада на обради војне педагогије (а и психологије) и да она треба да нађе више места и примене у образовно-васпитном раду наставника војних школа.

„Реч „метод“ — значи пут, начин. Наставни методи — то су начини рада учитеља и начини рада које он одређује ученицима, уз помоћ којих ученици достижу усвајање знања, вештина и начина“. — Педагогика — учебник дља педагогических институтов, издања Академије педагошких наука РСФСР — Москва, 1956, стр. 147.